

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНІСТИКИ

Олександр Астаф'єв (Київ)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКОЇ ПОВОЄННОЇ ЕМІГРАЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Насамперед слід уточнити зміст і обсяг кількох першорядних понять, якими ми оперуємо в цьому дослідженні: «еміграційна література», «Європа», «європейський контекст».

Проблема змісту і обсягу поняття “еміграційна література” справді заслуговує на окрему розмову. У нас в Україні вона досі не розроблена. Терміни “еміграція” (лат. *emigratio* – виселення, переселення) і діаспора (гр. *diáspora* – розсіяння) здебільшого вважають тотожними. Таку позицію займає, скажімо, Олександр Нельга [21, 258-259]. Найприйнятнішою на сьогодні, на наш погляд, є точка зору Богдана Рубчака, яку він обґрунтував у статті “Кам’яні баби чи Світовид?”. Учений вважає, що літературу українського зарубіжжя слід називати “емігрантською”, оскільки більшість її творців справді переміщені особи, що не з власної волі опинилася поза межами Батьківщини. Ґрунт під їхніми ногами “став порожнечою – своєрідним антипростором”, а досвід “пережитого екзилу” перетворився на “центр різниці, центр іншості” [25:2, 90], з якого й ведеться діалог з Україною – етнічною Вітчизною – та її культурою. При тому всьому Богдан Рубчак не вважає за показник еміграційності мотиви чужини, самотності у творах зарубіжних українських літераторів.

Тепер про Європу і європейський контекст. Визначень Європи і європейського контексту є чимало, їх типології всебічно обґрунтували історики, культурологи, письменники. Згадаймо праці Дмитра Донцова «Націоналізм», Євгена Маланюка «Нариси з історії нашої культури», Івана Лисяка-Рудницького «Україна між Сходом і Заходом», Чеслава Мілоша «Родинна Європа», Казимира Вики «Трикутник трьох імператорів», Мілана Кундери «Викрадення Заходу або трагедія Центральної Європи», Анджея Менцвеля «Родинна Європа – вперше» та інші.

Для нас із усіх понять Європи і європейського контексту, перелічених і обґрунтованих істориками, філософами, культурологами, найкраще підходить термін «Родинна Європа», запропонований Чеславом Мілошем [19]. Адже саме він обґрунтував найпереконливішу ідею родинної Європи як спільного дому для багатьох держав і націй. Це особливо актуально сьогодні, коли йдеться про європейську інтеграцію України, убоління за те, щоб наша держава не опинилася поза межами ЄС та НАТО і знову не стала частиною модернізованої російської імперії.

Звісно, сліди інтеграції української літератури у європейський (і світовий) контекст, пересікання національної та інонаціональної традицій тягнуться ще з доби Київської Русі і до сьогодні. У минулому маємо періоди інтенсивних культурних обмінів нашого народу з іншими. Культура Київської Русі входила в систему візантійсько-болгарсько-східнослов’янської спільності, а також була пов’язана з культурами Центральної і Західної Європи, Південного Кавказу та Закавказзя. Із заходу йшли впливи європейського гуманізму, Ренесансу, Реформації, Бароко і Просвітництва. Українське Відродження в першій половині XIX ст. відбувалося в контексті європейських політичних рухів, європейського романтизму. У 20-их роках XX ст. українське мистецтво «одним махом» пройшло строкату школу багатьох стилів європейського мистецтва, коли в орієнтації на мистецьку Європу об’єднувалися, змагалися і ворогували між собою найрізноманітніші творчі напрямки, від футуристів і авангардистів до неокласиків. Органічно вписалися у світовий контекст і феномени Празької школи, Нью-Йоркської групи, поезія і проза «шестидесятників» та «вісімдесятників».

Згадаймо й те, що найбільші українські дискусії (чи то на сторінках «Української хати» в 1909-1914 рр., чи то дискусія 1925-1928 років, започаткована Миколою Хвильовим, проходили під знаком Європи. Згадаймо також дискусію «Європа і ми», розпочату на сторінках варшавського кварталника «Ми» однойменною статтею Михайла Рудницького [26:1, 98-106]. У ній взяли участь Йосип Калинів [12:2, 92-98], Святослав Гординський [5:4, 151-155], Леонід Мосендз [20:4, 766-780], Богдан-Ігор Антонич (Зоїл) [11:2, 127-130] та інші.

У 1945 р., в Нюрнберзі, українська еміграція заснувала Мистецький Український Рух (МУР) – організацію, що проіснувала до кінця 1948 р. МУР вбирав у себе розпорошені внаслідок війни художні таланти, видавав їхні твори, провів три з'їзди та кілька теоретичних конференцій, був вогнищем дискусій між представниками різних творчих стилів та напрямів. Зокрема, великого значення для розвитку української літератури набула дискусія “Велика література” (1946), у якій взяли участь Улас Самчук, Іван Багряний, Остап Грицай, Юрій Шерех, Володимир Державин тощо. На ній ішлося про головні літературно-естетичні й патріотичні завдання: “...У високодосконалій формі служити своєму народові і тим самим завоювати собі голос та авторитет у світовому мистецтві” [27:1, 3]. Майже всі учасники цієї дискусії наголошували на тому, що європейська культура є еталоном для нашої. На цьому ми детально зупинятися не будемо, ці проблеми розкриті в монографіях О.Астаф’єва [1], С.Павличко [23] та інших. МУР за кілька років існування опублікував три збірники з матеріалами своїх дискусій, художній альманах, кілька видань “Малої бібліотеки МУРу”. Під мурівською видавничою маркою “Золота брама” з’явилися книги Докії Гуменної, Івана Багряного, Василя Барки, Юрія Клена, Юрія Косача, Ігоря Костецького, Тодося Осьмачки, Уласа Самчука тощо – загалом же понад 1200 книг і памфлетів (близько 250 з них – оригінальні поетичні, прозові і драматичні твори).

Пожвавився процес інтеграції української культури, зокрема і повоєнної еміграційної літератури у європейський контекст у зв’язку з діяльністю відомого публіциста і культуролога, редактора польського журналу «Kultura», що виходив у 1947-2000 рр. у Парижі, Єжи Гедройця (1906-2000). На зацікавлення Єжи Гедройця українською проблематикою вплинули його добре знання історії України, особисті контакти з людьми із кола Андрея Шептицького, знайомство із Станіславом Стемповським, польським поміщиком, що входив після укладення Петлюрою уряду з Польщею до складу уряду УНР, часті приїзди на Гуцульщину, стосунки з редактором «Діла» Іваном Кедриним-Рудницьким, редактором «Вісника» Дмитром Донцовим та іншими [7, 22-23].

Єжи Гедройць був переконаний, що українська та польська нації повинні скоординувати свої дії у боротьбі за свободу, вони мають виступити рідними дітьми однієї ж тієї «Родинної Європи». Українська стратегія Єжи Гедройця складалася з кількох елементів:

- «– дискусія довкола проблеми кордонів;
- рефлексія над історичною спадщиною та критичний аналіз польсько-українського минулого;
- систематичне спостереження за змінами в Україні та спроби впливати на процеси, які там відбуваються;
- зусилля, скеровані на те, аби вивести українське питання на міжнародний рівень;
- якнайширше представлення української культури» [4, 28].

Започаткувала дискусію стаття Юзефа Лободовського «Проти привидів минулого» [15: 2-3], яка містила програму редакції. Незважаючи на те, що автор цієї статті визнає незалежність України як один із життєвих інтересів Польщі і пропонує співпрацю в рамках центрально-європейської федерації, а для східної Галичини пропонує «польсько-український кондомініум», він усе ж таки прагне по-новому сформулювати цілі та форми польської політики щодо України. Не будемо характеризувати «за» і «проти» диспутантів.

У травні 1977 року «Kultura» оприлюднила декларацію з українського питання. Її текст був досить обережний, проте відкрито порушував проблему незалежності України: «У нашій декларації ми передусім наголошуємо на українцях як найбільшій у рамках СРСР поневоленій нації, але й нації, що найнаполегливіше – поряд з литовцями – прагне вибороти собі незалежне державне буття» [8, 212]. Під декларацією підписалися: з поляків – Єжи Гедройць, Юзеф Чапський, Густав Герлінг-Грудзінський, Юзеф Лободовський, Домінік Моравський, Олександр Смоляр та Збігнев Бирський; головний редактор чеського щоквартальника «Сведецтві» Павел Тігрід; редактор угорського часопису «Іродамі уйшаг» Тибор Мераї, з росіян – Андрей Амальрік, Владімір Буковський, Наталія Горбаневська, Віктор Некрасов і головний редактор щоквартальника «Континент» Владімір Максимов.

Редагуючи журнал «Kultura» в Парижі, Єжи Гедройць налагодив контакти з українською еміграцією, запросив до співпраці у часописі Юрія Клена, Леоніда Мосендза, Євгена Маланюка, Миколу Глобенка, а згодом – Юрія Шереха (Шевельова). Так Леонід Мосендз під псевдо «Леонід

Корзон» надрукував статтю «Українські неокласики-парнаристи» («Kultura», 1948, №7), Євген Маланюк, приховуючись за іменем Юліян Кардош, опублікував статтю про українську еміграцію «Народ у мандрівці» («Kultura», 1948, №15). Незважаючи на те, померли – Юрій Клен у 1947, Леонід Мосендз у 1948, а згодом і Микола Глобенко (1957), співпраця українських емігрантів з часописом «Kultura» продовжувалася.

У 1950 році у Берліні відбулися установчі збори Конгресу за свободу культури, на яких один із односторонців Єжи Гедройця, співробітник «Kultury» Юзеф Чапський у короткому слові, виголошеному польською та німецькою мовами, сказав: «Я з радістю бачу серед нас представників націй з-поза «залізної завіси»... Я не бачу представників румунів, угорців, українців, білорусів та інших націй... Віра в розвиток половини вільної Європи, тоді як друга половина під тоталітаризмом і пригноблена, – це віра у фікцію. Я впевнений, що всі учасники Конгресу, як і я, знають, що єдності в боротьбі за культуру Європи не досить, що потрібна ще боротьба за єдність майбутньої, вільної Європи» [24: 7-8]. Згодом, під впливом цієї промови, до співпраці з журналом «Kultura» приєднується український історик і журналіст Богдан Осадчук [13]. Богдан Осадчук був пов'язаний із головою Української революційно-демократичної партії (УРДРП) і відповідальним редактором газети «Українські вісті», яка друкувалася в м.Новий Ульм (Німеччина), Іваном Багряним. Із 1947 Богдан Осадчук редагував журнал «Наші позиції» – орган УРДРП.

До сьогодні, на жаль, ще належно не оцінено внеску газети «Українські вісті» у розвиток не лише суспільної думки, національної журналістики, а й української еміграційної літератури. Перше число часопису вийшло 19 листопада 1945 року циклостильовим виданням на вісьмох сторінках малого формату в таборі Ді-Пі в Рейнгард-казармах у Новому Ульмі. До редколегії входили Юрій Горліс-Горський, Олекса Гай-Головко, Олександр Зозуля та Павло Маляр. Згодом газета виходить вже друкарським способом. Її видавець – Спілка українських письменників та журналістів у Новому Ульмі, у вересні 1946 р. на загальних зборах Спілки головним редактором обирають Івана Багряного. У різні роки в редакції «Українських вістей» працювали редакторами Павло Маляр, Олександр Зозуля, Анатолій Гак, Іван Кошелівець, Дмитро Нитченко, Анатоль Юриняк, Ігор Костецький, Петро Одарченко, Леонід Лиман, Леонід Полтава, Юрко Семенко, Василь Гришко, Юрій Дивнич, Віктор Царинник та інші. При «Українських вістях» виходило кілька тижневиків і додатків: з 1947 р. «Літературний зошит» – місячник Об'єднання Українських Письменників МУРУ, в 1948-1949, 1968-1969 рр. – сторінка «Література й мистецтво», в 1953-1959 рр. газета «Освобождение» – орган міжнародного революційно-демократичного руху народів СРСР, у 1965-1970 рр. «Сторінка легіонера» – орган Легіону ім. Симона Петлюри, «Українські вісті» видали цілу бібліотеку наукової і художньої літератури, тут, зокрема, вийшли твори: Івана Багряного («Золотий бумеранг», «Тигролови» (друга редакція 1946-1947), «Сад Гетсиманський», «Огненне коло», «Антон Біда – герой труда», «Буйний вітер», «Людина біжить над прірвою», п'єси «Морітурі», «Генерал», «Розгром»), Володимира Винниченка («Нова заповідь», «Слово за тобою, Сталіне!», «Бабусин подарунок», «Хведько-халамидник»), Уласа Самчука («Юність Василя Шеремети»), Анатолія Гака («Від Гуляйполя до Нью-Йорка»), Юрія Дивнича («В масках епохи», «На іспиті великої революції»), Григорія Костюка («Володимир Винниченко та його останній роман»), Тодося Осьмачки («Старший боярин»), Юрія Шереха («Головні правила українського правопису», «Думки проти течії») та інші.

Але знову повернімося до Єжи Гедройця. Великий вплив на нього український історик Іван Лисяк-Рудницький (1919-1984). Хоча писав небагато і надрукував у паризькому часописі лише одну статтю «Новий Переяслав» (Kultura, 1956, № 6-8), та саме з його ініціативи і при сприянні Єжи Гедройця в «Літературному Інституті» за редакцією Івана Кошелівця було видано книгу документів про українських дисидентів [28]. Цікаво, що 1986 року ця книга підпільно була перевидана кишеньковим форматом у Варшаві.

Іван Кошелівець, будучи головним редактором журналу «Сучасність» (1961-1967, 1976-1978, 1983-1984) підтримує тісні стосунки із Єжи Гедройцем. Як помітно із їх листування (1966-1976), вони обговорюють тодішні найактуальніші події: пожежу в Бібліотеці Академії наук 24 травня 1964 р., в якій згоріло півмільйона томів, а винуватцем виявився працівник бібліотеки Віктор Погружальський, заарештований на 10 років таборів (пригадаймо поширюваний через самвидав есей Євгена Сверстюка «З приводу процесу над Погружальським»), хвилю арештів

української молоді між 24 серпня і 4 вересня 1965 року і пізніше, долю Юрія Шухевича-Березинського – сина командувача УПА Романа Шухевича, діляться думками щодо поезії шістдесятників, магнітофонні записи якої Єжи Гедройць отримав із СРСР, книг «Лихо з розуму» В'ячеслава Чорновола, «Репортаж із заповідника ім. Берії» Валентина Мороза, «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Івана Дзюби, «Собор у риштуванні» Євгена Сверстюка та ін. Єжи Гедройць добре обізнаний із творчістю Івана Кошелівця, читав його "Нариси з теорії літератури. Вірш", Мюнхен, 1954 – книга із задуманого "Загального вступу до літературознавства"; "Панорама найновішої літератури в УРСР", 1963 – друге доповнене і розширене вид. 1974, "Сучасна література в УРСР" (1964), "Микола Скрипник", 1972, "Олександр Довженко. Спроба творчої біографії", 1980 та інші. За порадою Єжи Гедройця журнал «Сучасність» (1966, ч.2,3,4) надрукував повість «Цвинтарі» Марека Гласка у перекладі Володимира Стахова, редактор «Kultura» також рекомендував звернути увагу на «Фердидурке» Вітольда Гомбровича, «Інший світ» Густава Герлінга-Грудзінського і навіть запросив написати на них рецензії. У свою чергу, Іван Кошелівець надрукував на сторінках паризького часопису фрагменти з книги Василя Симоненка «Берег чекань» («Kultura», 1966, №6), свої статті «Парадокси української дійсності» («Kultura», 1970, №6), «П'ятирічки української літератури» («Kultura», 1971, №9), «Хроніка українського опору» («Kultura», 1975, №1-2) та інші.

Єжи Гедройць постійно дбав про те, щоб українська література була гідно представлена і Європі. Так, у «Kulturі» за 1950, №7-8 було вміщено вірші Івана Багряного, Павла Филиповича, Святослава Гординського, Юрія Клена, Богдана Кравціва, Євгена Маланюка, Максима Рильського, Олени Теліги, Павла Тичини, Миколи Зерова. Кілька статей про українську поезію надрукував Юзеф Лободовський: «Сцілли і Харибди української поезії» («Kultura», 1954, №5-6), «Молодий ліс на чужині» («Kultura», 1960, №10), йому належить рецензія на антологію «Розстріляне Відродження» («Kultura», 1960, №6) та ін.

Восени 1957 року Єжи Гедройць вирішив видати антологію української літератури 20-их років під назвою «Розстріляне Відродження». Він попросив Юрія Шереха упорядкувати книгу, але той відмовився і запропонував замість себе Юрія Лавріненка. Антологія набрала характеру монументальної праці, обсягом до 1000 сторінок, у якій були представлені силуети і твори авторів у розділах «Поезія» (Павло Тичина, Максим Рильський, Яків Савченко, Дмитро Загул, Михайль Семенко, Олекса Слісаренко, Микола Зеров, Василь Еллан, Василь Чумак, Майк Йогансен, Володимир Сосюра, Володимир Свідзінський, Павло Филипович, Тодосій Осьмачка, Гео Шкурупій, Дмитро Фальківський, Василь Бобринський, Михайло Драй-Хмара, Євген Плужник, Леонід Чернов-Малошийченко, Степан Бен, Микола Бажан, Марко Вороний, Василь Мисик, Олекса Влизько, Кость Буревій), «Проза» (Микола Хвильовий, Валер'ян Підмогильний, Григорій Косинка, Іван Сенченко, Борис Антонечко-Давидович, Юрій Яновський, Остап Вишня), «Драма» (Микола Куліш, Кость Буревій), «Есей» (Андрій Ніковський, Юрій Меженко, Микола Хвильовий, Микола Зеров, Володимир Юринець, Олександр Довженко, Лесь Курбас, Михайло Грушевський). І закінчувалася антологія статтею Юрія Лавріненка «Література вітаїзму. 1917-1933». Антологія вийшла 1959 року [14].

У листі до Єжи Стемповського Єжи Гедройць не приховував свого задоволення: «Надсилаю проспект української антології, якою я трохи горджуся, тим більше, що зробив я її всупереч усім» [10:2, 53].

На антологію з'явилося безліч рецензій в українських часописах: «Свобода» (Нью-Йорк), «Вільне слово» (Торонто), «Українські вісті» (Новий Ульм), «Українська літературна газета» (Мюнхен), «Українська думка» (Лондон), «Україна і світ» (Ганновер), «Київ» (Філадельфія), «Вільна думка» (Австралія), «Українське слово» (Париж), «Овид» (Буенос-Айрес) та зарубіжних («Neue Zürcher Zeitung», Берлін; «Deutsche Rundschau», Баден; «The Modern Language Journal», Нью-Йорк; «Новий журнал», Нью-Йорк) та інші. Антологія мала великий резонанс у колах української еміграції, згодом у кишеньковому форматі її перевидало українське еміграційне видавництво «Пролог» задля легшої нелегальної доставки в Україну. Юрій Лавріненко у листі до Єжи Гедройця від 13 травня 1987 року вибачався, що антологію перевидали без погодження з редактором «Kultura», на що той у листі від 1 липня 1987 р. відповів: «Найважливіше, що вони дуже старанно зробили це друге видання, пристосоване для висилання за «залізму завісу» [4, 22].

Юрій Лавріненко надрукував на сторінках паризького часопису есей «Література межових ситуацій» («Kultura», 1959, №3), у якому полемізує з «Поневоленим розумом» Чеслава Мілоша, а також вмістив уривок із поеми Павла Тичини «Сковорода» у перекладі Юзефа Лободовського («Kultura», 1981, №6). Єжи Гедройць також доклав зусиль для того, аби в польському перекладі вийшли табірні спогади Юрія Лавріненка «Чорна пурга» [4, 22].

Єжи Гедройць намагався залучити до тісної співпраці з журналом «Kultura» багатьох українських письменників, зокрема Євгена Маланюка. Через побутові умови у тісніші контакти з часописом Євген Маланюк не увійшов, хоча, окрім уже згадуваної статті «Народ у мандрівці», ще до виїзду з Європи надіслав у Мезон-Ляфіт сторінки із записника, які були опубліковані у перекладі Юзефа Лободовського («Kultura», 1960, №6), а після смерті Станіслава Стемповського надрукував спогади про нього [18: 11]. Виїхавши до США, Євген Маланюк дедалі рідше листувався з Єжи Гедройцем, хоча його твори найчастіше друкувалися в часописі (напр.: «Kultura», 1948, №8; 1949, №16; 1950, №7-8; 1955, №10). З нагоди тридцятиріччя його творчої діяльності журнал умістив ювілейну статтю Юзефа Лободовського [16: 10], а після смерті Євгена Маланюка було надруковано спогади про нього Єжи Стемповського [18:11] і Юзефа Лободовського 17: 10].

З пропозицією до співпраці Єжи Гедройць звернувся до Уласа Самчука та Івана Багряного. Улас Самчук у листі від 20 серпня 1952 року, пристаючи на пропозицію редактора «Kultury», відписав, що «вважає це за честь» [14, 26] і надіслав для публікації уривки з роману «Темнота», які через нез'ясовані причини так і не були надруковані. У відповідь на цього листа Єжи Гедройць писав: «Я отримав Ваш лист і дуже зрадів установленню контакту. Ще до війни, редагуючи «Бунт молодих» і «Політику», я був шанувальником Вашого таланту і прекрасної книги «Волинь», яку переклав мій друг і співробітник Голендер. Я натрапив на Вашу книгу 1943 року, і це було однією з найприємніших подій під час війни» [4, 26]. Так само важко пояснити, чому на шпальтах «Kultury» не з'явилися твори Івана Багряного. У листі до Єжи Гедройця від 30 жовтня 1950 р. Іван Багрянний дякує за обидва отримані листи і обіцяє надіслати замовлену статтю. «Щодо видання цієї книжки («Сад Гетсиманський. – Авт.) в французькій мові – очевидно, що для письменника, який поставив собі за мету гідно зреванжуватися з московською деспотією, це було б найбільш бажаним. Скажу Вам щиро, що я про це мріяв довгі роки в советських казематах, а саме – про змогу крикнути на весь світ страшну правду про советський «рай» та про трагедію людей в нім. І тому я безмежно Вам вдячний за ті заходи, які Вами зроблені в напрямку просунення цієї книги до французького видавництва, незалежно від того, чи з цього щось вийде» [2:1, 427]. «Сад Гетсиманський» таки вийшов французькою мовою в Парижі, у видавництві «Nouvelles Editions Latines, у перекладі Григорія Алексінського [3].

Серед інших українських авторів «Kultury» варто назвати Юрія Шереха (Шевельова). З опублікованого листування Єжи Гедройця та Юрія Шереха (Шевельова) помітно, яку велику увагу приділяв редактор «Kultury» українському питанню та інтеграції української літератури в європейський контекст. На замовлення Єжи Гедройця Юрій Шерех (Шевельова) опублікував у паризькому часописі роздуми про повість Леоніда Лимана «Повість про Харків» («Kultura», 1951, №1), статтю про нобелівського лауреата Пера Ларерквіста («Kultura», 1952, №5), враження про Америку письменника Годфрі Бландена (роман «The Time of the Assassins», 1952, і Андрія Малишка, збірка «За синім морем», 1950) («Kultura», 1953, №11) та інші. Постійними авторами «Kultury» були журналісти Богдан Осадчук, Іван Кедрин-Рудницький, радянолог Борис Левицький, історик Іван Лисяк-Рудницький, та інші.

Безперечно, концепція Єжи Гедройця щодо унормування польсько-українських стосунків і появи в «Родинній Європі» України та її культури вплинула на подолання старих стереотипів і побудову нової дійсності. І те, що в польських, німецьких, французьких, італійських та інших перекладах з'явилися романи «Сад Гетсиманський», «Тигролови» Івана Багряного, «Жовтий князь» Василя Барки, «Волинь» і «Марія» Уласа Самчука, повісті і п'єси Ігоря Костецького, твори письменників «Розстріляного Відродження», поетів Празької школи і Нью-Йоркської групи, – все це заслуга Єжи Гедройця і редагованої ним «Kultury», того блискучого кола однодумців, згуртованих довкола журналу. Богдан Осадчук підкреслює: «Обертаючися нині назад, можемо визнати, що нам вдалося зреалізувати багато наших спільних ідеалів. Ще ніколи в історії польсько-українських відносин не було так багато злагоди та співпраці і так мало негараздів і

суперечностей. І попри те, дивлячись на наші обопільні досягнення, я з боєм стверджую, що зникнення «Культури» утворило прогалину, яку досі не заповнено, і сумніваюся, що коли-небудь це станеться» [22, 58]. І далі: «Жоден із сьогоднішніх польських чи українських часописів, ніхто із сучасних видавців та редакторів у наших країнах не здатний замінити моральний авторитет і харизму Єжи Гедройця і «Культури». Це видається особливо болючим перед лицем дедалі більшого занепаду політичної культури та постійного зниження рівня публіцистики» [22, 58].

Отже, інтеграція української літератури у європейський процес – це свого роду діалог культур, живе і взаємне спілкування, яке дозволяє кожному не лише усвідомити, що ізольоване існування будь-якої культури не є єдино можливим, а виявити інтерес до досвіду інших, відчуття почуття рівності, паритетності. Перша світова війна до основ потрясла віру в тотожність європейських літератур, стало зрозуміло, що цінності, на яких ґрунтувалися окремі культури, занепадають, виникла потреба врахувати національну різноманітність різних літератур, відмовитися від догматичної ідеології заради порятунку людства. Паризький журнал «Kultura» і його головний редактор Єжи Гедройць якраз довели, що такий плюралізм можливий і необхідний, а місце України та її літератури – у «родинному домі» Європи.

Українська література у своєму устремлінні до системи європейських цінностей на своєму шляху багато чого пережила: і тривале колоніальне животіння, і жах Першої світової війни, і тоталітаризм, і нацизм, і сучасний постколоніальний дрейф. У нинішній ситуації великого значення набуває фактор державності, що вирішальним чином впливає на інтеграцію української літератури у європейський контекст, на обсяг і спрямованість культурних контактів. Розгляд української літератури у світовому і європейському контексті допоможе нам звільнитися від низки нав'язаних і глибоко закорінених стереотипів у масовій, а почасти і науковій свідомості: стереотипи вторинності, непрестижності, провінціалізму, консерватизму, селянського синдрому та ін. Вони перешкоджають зрозуміти значення нашої літератури для нас самих. Наші письменники не лише не випадали із європейського та світового контексту, а часом і виходили за нього, випереджаючи його (Ольга Кобилянська, Іван Франко, Леся Українка, Василь Стефаник, Володимир Винниченко, Микола Хвильовий, Іван Багряний, Улас Самчук, Григорій Косинка, Аркадій Любченко, Віктор Петров). Тут багато важать науковий критерій оцінювання і науковий критеріцизм. І.Дзюба пише: «Нашими постійними супутниками тут не раз були і часом знову стають патріотичні емоції, безкритичні захоплення і натхненний гіперболізм не лише як рудимент міфологічної стадії мислення, а й як зворотний бік нашого комплексу неповноцінності. Заниженість мірок і смаку, самохвальство, не в останню чергу зумовлені відірваністю від загальнолюдської культурної і наукової атмосфери, відключеністю від світових культурних потенціалів. У свою чергу такий наш стан заважатиме нашому гармонійному входженню в культурний світ, де панують поважні критерії та суворі вимоги, підірватиме довіру до нас та до нашої здатності на адекватну самооцінку» [9: 25, 15]. Надзвичайно швидкий розвиток засобів зв'язку і комунікації відкриває нові перспективи для діалогу культур. Боятися тут треба насамперед уніфікації культур, яка зводить до рівня фольклору національні особливості літератури і перетворює її в товар на міжнародному ринку, де всі цінності анулюються і замість діалогу культур постає «обмін продуктами культур».

Література

1. Астаф'єв О. Лірика української еміграції: еволюція стильових систем. – К., 1998.
2. Багряний І. Листування з Єжи Гедройцем // Багряний І. Листування у 2-х т. – К., 2002. – Т.1. – С.427.
3. Bahrianuj I. Le jardin de Getseman. – Paris, 1961.
4. Бердиховська Б. Гедройць та українці // Єжи Гедройць та українська еміграція. Листування 1950-1982 років. – К., 2008.
5. Гординський С. Комплекс оселедця // Ми (Варшава). – 1935. – Кн.IV. – С.151-155.
6. Hostowiec P. Jewhen Małaniuk (1897-1968) // «Kultura» (Paryż). – 1968. – №4,
7. Giedroyc J. Autobiografia na cztery ręce, opracował i posłowieм opatrzył Krzysztof Pomian. – Warszawa, 1966.
8. Декларация в українській справі // Простір свободи. Україна на шпальтах паризької «Культури», видання підготувала Богуміла Бердиховська. – К., 2005. – С.212.
9. Дзюба І. Україна і світ // Україна. Наука і культура. – К., 1991. – Вип.25. – С.15

10. Jerzy Giedroyc – Jerzy Stempowski. Listy 1946-1969, wybrał, wstępem i przypisami opatrzył Andrzej Stanisław Kowalczyk. – Warszawa, 1988. – Т.2. – S.53.
11. Зоїл. Примітивна європеїзація // Вісник (Львів). – 1933. – Кн.2. – С.127-130.
12. Калинів Й. Лицем до життя // Ми (Варшава). – 1934. – Кн. II. – С.92-98.
13. Kerski B., Kowalczyk A.S. Wiek polsko-ukraiński. Rozmowy z Bohdanem Osadcukiem. – Lublin, 2001.
14. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження. – Париж, 1959.
15. Łobodowski J. Przeciw upiórów przeszłości // Kultura (Paryż). – 1952. – №2-3.
16. Łobodowski J. Poezja Jewhena Małaniuka // Kultura (Paryż). – 1955. – №10.
17. Łobodowski J. Po śmierci Jewhena Małaniuka // Kultura (Paryż). – 1968. – №10.
18. Małaniuk J. Izaak Mazepa i Stanisław Stempowski. Przełożył z ukraińskiego Józef Łobodowski // Kultura (Paryż). – 1952. – №11.
19. Мілош Ч. Родинна Європа. Укр. перекл. Ліди Стефановської та Юрка Іздрика. – Львів, 2007.
20. Мосендз Л. Рецензія на кварталник «Ми» // Вісник (Львів). – 1933. – Кн.4. С.766-780.
21. Нельга О. Теорія етносу. – К., 1997. – С.258-259.
22. Осадчук Б. Передне слово // Єжи Гедройць та українська еміграція. Листування 1950-1982 років. – К., 2008. – С.58.
23. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К., 1997.
24. Przemówienie J.Czapskiego na otwarciu Kongresu wygłoszone w języku polskim i niemieckim // Kultura (Paryż). – 1950. – №7-8.
25. Рубчак Б. Кам'яні баби чи Світовид? // Світовид (Київ). – 1996. – Ч.2. – С.90.
26. Рудницький М. Європа і ми // Ми (Варшава). – 1933. – Кн.1. – С.98-106.
27. Самчук У. Велика література // МУР (Мюнхен-Карлсфельд). – 1946. – Зб.1. – С.3.
28. Ukraina (1956-1968). Opracował Iwan Koszeliwec. Przełożył z ukraińskiego Józef Łobodowski. – Paryż, 1969.

